

Pedagogická diagnostika

**Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky
Obor Vychovatelství
6. 10. 2012**

Cíle (dle syllabu)

Studenti se seznámí

- s možnostmi a úskalími pedagogicko-psychologické diagnostiky,
- se zásadami práce s diagnostickými metodami,
- s užitím diagnostických metod u jednotlivých klientů. Velký důraz bude kladen na
- analýzu dětské kresby

Na konci kurzu bude student schopen

- detekovat kresby dětí, u nichž je důvodné podezření na psychické a fyzické týrání nebo sexuální zneužívání
 - používat klinické metody (rozhovor, pozorování) a
 - testové metody (osobnostní dotazníky) k výzkumným účelům.
-

Témata (jinak)

- Diagnostika jako obor, pedagogicko-psychologická a pedagogická diagnostika: vztahy a trendy
 - Cíle ped. diagnostiky, obvyklé oblasti – „Proč nevede diagnostika k diagnóze“ ☺
 - V jaké roli se můžeme s diagnostikou setkat (– „od manažera po oběť“)
 - Objekt a subjekt diagnostiky
 - Diagnostika jednotlivce, skupiny, procesu, vlastní diagnostika
 - Metody a nároky na ně kladené
 - Laická, intuitivní a „vrozená“ diagnostika
-

Charakteristické (nebo ideální?) rysy pedagogické diagnostiky

- **komplexnost** - projevy žáka je třeba interpretovat v kontextu vnějších vlivů (rodina, společnost, škola, osobnost jedince)
 - **respekt** k dosavadnímu individuálnímu vývoji žáka - postupy jsou plánovány tak, aby odpovídaly dané úrovni dítěte bez ohledu na jeho kalendářní věk
 - **vědomí dlouhodobosti** procesu - jde vždy o sled kroků, na základě diagnózy volí pedagog optimální metody, které se mohou v průběhu vývoje žáka měnit
 - sledování **validity** diagnostických testů - testy a zkoušky musí diagnostikovat jev, na který jsou zaměřeny
 - zajištění **reliability** - určitý příznak musí být měřen s takovou přesností, aby bylo jisté, že tentýž příznak se projeví i s určitým časovým odstupem
 - záruka **objektivity** - při diagnostice je třeba minimalizovat subjektivní postoje pedagoga, který by neměl podlehnout např. negativnímu očekávání
- (dle Průchy, 2009)
-

Diagnostika jako disciplína a diagnostická činnost

- Pedagogická **disciplína** zabývající se otázkami diagnostikování subjektů převážně ve školním prostředí. Formuluje teorii pedagogického diagnostikování a způsoby interpretace pedagogických diagnóz. (Průcha, Walterová, Mareš 2003) Pedagogickou diagnostiku provádí pedagog ve třídě a v případě potřeby speciální pedagogové a psychologové v pedagogicko-psychologické poradně.
- Diagnostikou rozumíme **poznávání, analýzu, interpretaci a hodnocení edukační reality**, převážně se zaměřením na jednotlivce, popř. v kontextu skupiny. Zabývá se aktuálním výkonem jedince a analyzuje ho v souvislosti s osobnostním vývojem a vnějšími vlivy, jenž na tento vývoj spolupůsobí. Na základě získaných údajů zahajuje bezprostřední intervenci, navrhuje použití dalších metod a postupů a vypracovává individuální vzdělávací plán. Směřuje k maximálnímu uspokojování žákových vzdělávacích potřeb. (Průcha, 2009)

(Fišerová, H. – portál RVP, 2012)

DIAGNOSTIKA

- „**Diagnostics**“ vs. „**assessment**“
 - v lékařství chápána jako klasifikace, zařazení jevu do určité třídy. V psychologii a pedagogice nejde jen o zjišťování abnormit, ale o rozpoznávání kvality a úrovně některých psychických funkcí, zjišťování individuálních zvláštností.
 - *Označení „diagnostika“ může být tedy dokonce zavádějící, jde-li o záměnu za „labelování“; „assessment“ (posuzování) je po stránce obsahu patrně výstižnější termín (!assessment vs. rating)*
- Další pojetí „diagnostiky“ – reflexe; sebereflexe; sledování normálního vývoje; identifikace silných stránek; východiska pro prognózu, pro prevenci...

Labeling

Odbornou pedagogicko psychologickou diagnostiku osobnosti dětí, mládeže i dospělých nesmíme zaměňovat s **labelingem**, což je subjektivistické štítkování, etiketizování a nálepkování osobnosti, které často stigmatizuje postižené jedince na dlouhou dobu. (*rváč, lenoch, trojkař, mentál, sociál, zbohatlík*).

ONDREJKOVIČ, P. *Socializácia v sociologii výchovy*. Bratislava: Veda, 2004.

Zaměření pedagogické diagnostiky (dle Zelinkové, 2001)

- a) **d. normativní**
 - Výsledek diagnostikování je srovnáván s výsledky reprezentativního vzorku celé populace v určitých zkouškách. Zjišťuje, zda žák a jeho výkony jsou srovnatelné s většinou populace stejného věku. *Např. posuzování možnosti dalšího studia.*
- b) **d. kriteriální**
 - srovnávání s vnějšími měřítky, s objektivně vymezenými úkoly. Zvládá - nezvládá dítě osobní hygienu? Zvládá - nezvládá násobilku? Zkoušky vycházejí z analýzy určité dovednosti a směřují k určení úrovně, na niž se dítě nachází.
- c) **d. individualizovaná**
 - Neužívá žádné srovnávání, ale sleduje postup a dosaženou úroveň za určitý časový úsek. Je předpokladem pro pozitivní motivaci k dalšímu snažení, rozvoji. Je velmi potřebná u méně úspěšných nebo jakýmkoliv způsobem znevýhodněných dětí. Správně stanovená diagnóza může předejít vzniku možných problémů ve vývoji.
- d) **d. diferenciální**
 - Slouží např. k rozlišení stávajících a přetrvávajících obtíží, které mohou mít stejné projevy, ale různé příčiny.

Pedagogická a pedagogicko-psychologická diagnostika

- ❑ Rozvoj disciplíny u nás výraznější od 60. let v souvislosti s rozvojem pedagogicko-psychologického poradenství
 - ❑ Některá pojetí považují PD spíše za klasickou PPD aplikovanou v pedagogické praxi (Hrabal, 2002)
 - ❑ Otevřená pak ale zůstává otázka rozdílných cílů, kompetencí, ale i metod
 - ❑ Široká definice: „(P.d. je) speciálně pedagogická disciplína, která se zabývá objektivním zjišťováním, posuzováním a hodnocením vnějších a vnitřních podmínek i průběhu a výsledku výchovně vzdělávacího procesu. Na základě těchto zjištění jsou potom vyslovovány prognostické úvahy a navrhována pedagogická opatření“ (Chrásková, 1998).
-

Důraz v PD...

- ❑ Úzce vymezený: výkon (výsledky)
 - ❑ Podmínky výkonu: osobní - schopnosti, styl, specifická znevýhodnění...
 - ❑ Podmínky sociální (rodina, třída, škola)
 - ❑ Interakce
 - ❑ **Zdánlivě méně významné důrazy: účel diagnostiky, „subjektivní stránka“ onoho „objektivního procesu“**
-

Přístupy (obdobně jako v dg.pedagogické a pedagogicko-psychologické)

- ❑ Individuální (kazuistický) + testový (metrický, statistický)
 - ❑ Zaměření na jednotlivce – skupinu – interakci, jev, proces
 - ❑ Zaměření na sebe a na druhé
 - ❑ Zaměření na úzce vymezený problém a na kontext
 - ❑ Kvalitativní + kvantitativní
 - ❑ Praktický, zaměřený na intervenci + výzkumný
-

- ❑ Diagnostický proces začíná tím, že si uvědomíme, ŽE chceme diagnostikovat (co a proč) – pak následuje otázka JAK.
 - ❑ (Nebo dokonce tím, že si uvědomíme, že už diagnostikujeme)
-

Postupy – míra obecnosti

- ❑ METODOLOGIE
 - ❑ METODIKA
 - ❑ METODA
 - ❑ KONKRÉTNÍ „NÁSTROJ“
-

METODA

- ❑ Představuje zcela **konkrétní cestu**, způsob, nástroj, pomůcku k řešení **dílčího** odborného, vědeckého, vědeckého výzkumného či experimentálního problému.
 - ❑ Metody jsou specifické dle jednotlivých věd - **teoretické** (např. analýza, syntéza) a **empirické** (např. výkonové). Odpovídají na otázku „jak“.
 - ❑ V psychologii je tradiční dělení metod na **psychometrické** (testové) a **klinické** (např. rozhovor). *Toto rozlišení má řadu paralel i v pedagogice.*
 - ❑ *Orientační tabulka.*
-

Metody

- ❑ **pozorování** - jedna z nejdůležitějších metod pedagoga, umožňuje získat údaje za delší časové období, sledovat reakce na odlišné události v **bezprostředním kontextu školní reality**
 - ❑ **anamnéza** - je předpokladem prorespektování dosavadního individuálního vývoje dítěte, rodinná anamnéza shromažďuje údaje o rodině, osobní anamnéza zachycuje údaje o vývoji jedince nutné k pochopení jeho současného stavu
 - ❑ **rozhovor** - poskytuje bezprostřední odpovědi, odhaluje aktuální prožívání žáka (rodiců), pedagog může využít i strukturovaný rozhovor (vhodně sestavené otázky směřující k řešení určitého problému)
 - ❑ **dotazník** - pokud umožňuje výběr z předem formulovaných odpovědí, umožňuje lepší zpracování, volné odpovědi mají naopak autentickou hodnotu (závisí ovšem na schopnosti respondenta vyjádřit se)
 - ❑ **didaktické testy** - druh zkoušek, které se skládají z různých úkolů, standardizované testy mají jasný způsob zadávání a vyhodnocují se pomocí stanovených kritérií, nestandardizované testy jsou méně náročné na vyhodnocení, mohou mít ale nižší validitu
 - ❑ **sociogram** - pomocí otázek kladených žákům postihuje klima ve třídě a vztahy mezi žáky
 - ❑ **analýza prací žáků** (žákovské portfolio) - ukazuje úroveň osvojení učiva, odráží kvalitu práce učitele
 - ❑ **analýza pedagogické dokumentace** - s její pomocí si lze lépe uvědomit širší rámec výuky
 - ❑ **hra** - významný diagnostický prostředek, sledujeme výběr her, uplatnění fantazie, soustředění, motoriku, úroveň komunikace, sociální kontakty (Průcha, 2009)
-